

GHI ÂM HOẶC GHI HÌNH CÓ ÂM THANH TRONG HỎI CUNG BỊ CAN - KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VÀ BÀI HỌC RÚT RA CHO VIỆT NAM

LÊ HOÀI NAM*

Cùng với tiến trình cải cách tư pháp, để đảm bảo tính khách quan, minh bạch trong quá trình hỏi cung, đặc biệt khi nước ta đã tham gia Công ước về chống tra tấn của Liên Hợp Quốc từ năm 2013, và ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung trở thành một quy định bắt buộc phải thực hiện từ 01/01/2021. Bài viết khái lược quá trình triển khai nội dung này của một số quốc gia trên thế giới; từ đó chỉ ra bài học kinh nghiệm và đưa ra một số kiến nghị nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong thời gian tới tại Việt Nam.

Từ khóa: Ghi âm, ghi hình có âm thanh, hình sự, hỏi cung, tố tụng hình sự.

Ngày nhận bài: 07/03/2022; Biên tập xong: 15/03/2022; Duyệt đăng: 18/04/2022

Along with the judicial reform process, to ensure objectivity and transparency in the interrogation process, especially when Vietnam has joined the United Nations Convention against Torture since 2013, and recording by sound or sound-and-visual means during interrogation becomes a mandatory regulation from January 1, 2021. The article summarizes the process of implementing this regulation of some countries around the world; from that point out lessons learned and make some recommendations to improve the efficiency of recording by sound or sound-and-visual means in the future in Vietnam.

Keywords: Recording by sound, recording by sound-and-visual means, criminal, interrogation, criminal procedure.

I. Khái lược quá trình triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can tại một số quốc gia trên thế giới

Ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can trở thành một điểm mốc quan trọng đánh dấu tiến bộ trong tiến trình cải cách tư pháp của nhiều quốc gia trên thế giới. Trong Hướng dẫn số 2 về thực hiện Điều 2 Công ước chống tra tấn của Ủy ban Liên Hợp Quốc chống tra tấn (CAT) đã chỉ rõ: “Ghi hình các buổi thẩm vấn đã thể hiện được sự hiệu quả như là một biện pháp mới trong phòng ngừa, chống tra tấn”. Trong Báo cáo thường niên năm 2003 trước Đại Hội đồng Liên Hợp Quốc, Báo cáo viên đặc biệt của Liên Hợp Quốc về chống tra tấn cũng nhấn mạnh rằng: “Tất cả các buổi thẩm vấn nên được ghi lại và tốt nhất là ghi hình có âm thanh và nhận dạng tất cả thành phần có

mặt tại buổi thẩm vấn. Các buổi thẩm vấn không được ghi hình có âm thanh không nên được sử dụng làm chứng cứ tranh tụng trước tòa” [2]. Dựa vào Công ước, các quốc gia thành viên đã từng bước nội luật hóa quy định này trong pháp luật tố tụng hình sự, có thể đề cập đến một số quốc gia điển hình như sau:

** Quá trình triển khai tại Nhật Bản*

Cơ quan Công tố Nhật Bản đã thiết lập một chương trình thử nghiệm đầu tiên về ghi hình có âm thanh một số buổi thẩm vấn vào tháng 7/2006. Chương trình này đóng vai trò quan trọng trong quá trình chuẩn bị đưa hệ thống ghi âm, ghi hình vào hoạt động thẩm vấn, là căn cứ quan trọng giúp thẩm phán xác định tính khách

** Đại tá, Phó Giáo sư, Tiến sĩ, Hiệu trưởng Trường Cao đẳng Cảnh sát nhân dân I*

quan, tự nguyện của bản khai nghi phạm.

Triển khai ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn là một trong những nội dung chính của tiến trình cải cách tư pháp hình sự của Ủy ban Tư pháp Nhật Bản. Yêu cầu mở rộng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh càng được thúc đẩy sau sự kiện một cựu thành viên cao cấp của Văn phòng Công tố Osaka bị phát hiện (vào tháng 9/2010) đã có hành vi can thiệp, thay đổi, giả mạo chứng cứ trong quá trình điều tra một vụ việc lợi dụng hệ thống chiết khấu của bưu điện. Sau vụ bê bối này, Bộ Tư pháp Nhật Bản (MOJ) đã thành lập một Ủy ban để điều tra Văn phòng Công tố. Năm 2011, Bộ Tư pháp cũng đã thành lập một Tiểu ban đặc biệt trực thuộc Ủy ban Tư pháp với mục đích thảo luận các vấn đề cần cải cách đối với hệ thống tư pháp hình sự. Tiểu ban được giao nhiệm vụ:

- Xem xét lại các hoạt động điều tra và xét xử tội phạm trước đây bị nghi ngờ là dựa quá nhiều vào điều tra thẩm vấn cũng như chứng cứ là lời thú tội của nghi phạm.

- Thảo luận về việc giới thiệu và áp dụng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn và các vấn đề cải cách hệ thống tư pháp hình sự khác.

Tiểu ban đã đệ trình một báo cáo lên Ủy ban Tư pháp, sau đó được phê duyệt và trình Bộ trưởng Bộ Tư pháp vào năm 2014. Trên cơ sở báo cáo này, Bộ Tư pháp đã soạn thảo dự luật sửa đổi một số luật, bao gồm Bộ luật Tố tụng hình sự và Đạo luật về Theo dõi thông tin liên lạc trong điều tra hình sự. Dự luật đã được thông qua bởi Nghị viện và được ban hành vào ngày 03/6/2016.

Theo Bộ luật Tố tụng hình sự của Nhật Bản, những lời thú tội không tự nguyện (bị ép buộc) không được chấp nhận làm chứng cứ tại tòa. Một bản khai của nghi phạm có căn cứ nghi ngờ về tính khách

quan trong quá trình thẩm vấn không thể được sử dụng làm chứng cứ. Trong thực tế xét xử, có rất nhiều tranh luận tại tòa án cho rằng, Cảnh sát hoặc Công tố viên dẫn dắt hoặc ép buộc nghi phạm phải đưa một số nội dung mà họ không thực hiện vào trong bản khai; hoặc lời khai được viết không phải bởi nghi phạm, mà bởi Cảnh sát hoặc Công tố viên trong quá trình thẩm vấn, sau đó nghi phạm ký tên vào các bản khai...

Đến năm 2016, Bản sửa đổi Luật Tố tụng hình sự tại khoản 1, Điều 301-2 đã yêu cầu bắt buộc Cảnh sát và Công tố viên phải tiến hành ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn các vụ án thuộc diện: (1) Liên quan đến những tội danh mà khung hình phạt có thể là tử hình hoặc tù chung thân; (2) Liên quan đến các tội phạm mà khung hình phạt bị phạt tù từ một năm trở lên và trong đó nạn nhân đã chết vì một hành động phạm tội cố ý; và (3) Các vụ án được điều tra bởi Công tố viên mà không có sự tham gia của Cảnh sát.

Điều luật này cũng quy định: Ghi hình có âm thanh buổi thẩm vấn có thể được miễn nếu: (1) Thiết bị ghi hình, ghi âm bị hỏng; (2) Nghi phạm từ chối hoặc không cho phép ghi hình; hoặc người hỏi cung có căn cứ cho rằng nghi phạm sẽ không khai báo đầy đủ, đúng sự thật nếu buổi thẩm vấn được tiến hành ghi hình có âm thanh; (3) Một thành viên của tổ chức tội phạm có liên quan đến vụ án này và có khả năng trở thành mục tiêu để trả thù từ tổ chức tội phạm; và (4) Người thẩm vấn có căn cứ hợp lý xác định nghi phạm sẽ không khai báo nếu cuộc thẩm vấn được ghi hình lại vì nghi phạm sợ bị trả thù đối với bản thân hoặc gia đình họ và những người có liên quan trong vụ án. Bộ Luật này quy định triển khai ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn sẽ được thực hiện trước ngày 02/6/2019

(trong vòng ba năm kể từ 03/6/2016, ngày ban hành Luật sửa đổi, bổ sung Bộ luật Tố tụng hình sự) [6].

*** Quá trình triển khai tại Trung Quốc**

Cùng với sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế Trung Quốc thời gian qua, nhận thức của người dân Trung Quốc về luật pháp và quyền con người ngày càng gia tăng; và sự bảo đảm thực hiện quyền con người của hệ thống tư pháp đã dần trở thành một chủ đề “nóng”, thu hút sự quan tâm của dư luận xã hội. Bên cạnh đó, Chính phủ Trung Quốc ngày càng mở rộng và tham gia vào các diễn đàn quốc tế về quyền con người. Dưới áp lực trong và ngoài nước, bảo đảm quyền con người trong hoạt động tư pháp trở thành một yếu tố quan trọng trong tiến trình cải cách tư pháp của Trung Quốc [1].

Một trong số các biện pháp được triển khai là ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn để ngăn chặn và kiềm chế tình trạng bức cung, nhục hình. Cuối năm 2005, Viện kiểm sát nhân dân tối cao Trung Quốc bắt đầu triển khai đồng bộ hoạt động ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn đối tượng phạm tội lợi dụng chức vụ trên toàn quốc. Vào ngày 16/02/2005, Viện kiểm sát nhân dân tối cao Trung Quốc đã thông qua các điều khoản quy định ghi hình có âm thanh trong toàn bộ quá trình thẩm vấn các đối tượng tình nghi hoạt động phạm tội được thực hiện bởi Kiểm sát viên (giai đoạn thử nghiệm).

Luật Tố tụng hình sự Trung Quốc sửa đổi năm 2012 đã quy định tại Điều 121, Mục II, Chương II, Phần II như sau: “Điều tra viên, khi thẩm vấn một nghi phạm, có thể ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh quá trình thẩm vấn. Trường hợp nghi phạm có liên quan đến tội danh mà khung hình phạt cao nhất là tù chung thân hoặc tử hình hoặc trong một vụ án hình sự nghiêm trọng khác thì bắt buộc

phải thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh quá trình thẩm vấn. Ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh phải thực hiện đầy đủ, kỹ lưỡng và xuyên suốt quá trình thẩm vấn” [1, tr.85-86].

Để nâng cao hơn nữa công tác bảo vệ quyền của bị cáo, bị can và các đối tượng bị giam giữ, năm 2014, Bộ Công an Trung Quốc đã công bố Bộ quy định về ghi hình có âm thanh trong thẩm vấn các đối tượng phạm tội bởi các cơ quan Công an (Regulations on Audio and Video Recordings of Interrogation of Criminal Suspects by Public Security Organs), theo đó yêu cầu Công an các đơn vị, địa phương từng bước mở rộng phạm vi áp dụng ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn với tất cả các vụ án hình sự. Viện kiểm sát nhân dân tối cao Trung Quốc đã điều chỉnh và phát triển thành quy định bắt buộc của Cơ quan Viện kiểm sát trong kiểm sát việc thực thi ghi hình có âm thanh trong suốt quá trình thẩm vấn các đối tượng phạm tội, trong đó yêu cầu bắt buộc phải ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn các đối tượng phạm tội trong thời gian tới, và chỉ ra nguyên tắc, phương pháp và trình tự, thủ tục ghi, cách thức bảo quản và sử dụng bản ghi hình có âm thanh... [5].

Các quy định trên tạo cơ sở pháp lý để thúc đẩy hơn nữa hoạt động ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn ở Trung Quốc. Điều này được chứng minh ở các phương diện sau: (1) Hoạt động ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn được luật hóa; (2) Phạm vi áp dụng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn đã được pháp luật chỉ rõ, được thực hiện để xử lý các trường hợp có thể bị kết án tù chung thân hoặc tử hình hoặc các vụ án hình sự lớn khác; (3) Ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình

thẩm vấn là một quá trình xuyên suốt, liên tục; tính toàn vẹn của bản ghi phải được đảm bảo không bị cắt, ghép, chỉnh sửa hoặc xóa bỏ [7].

* *Quá trình triển khai tại Hoa Kỳ*

Tại Hoa Kỳ, thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh khi thẩm vấn không phải là một yêu cầu pháp lý cứng nhắc. Kể từ năm 2003, nhiều bang ở Hoa Kỳ đã bắt đầu triển khai xây dựng hệ thống phòng ghi âm, ghi hình chuyên dụng nhằm “chuẩn hóa” và “hợp pháp hóa” trình tự, thủ tục thẩm vấn, đồng thời ngăn chặn, hạn chế oan sai, bức cung, nhục hình. Năm 2014, Bộ Tư pháp Hoa Kỳ cũng ban hành các chính sách và quy định đặc biệt về giám giữ và thẩm vấn. Hiện tại, triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn đã tỏ ra tương đối hiệu quả ở Hoa Kỳ.

Những vụ án oan, sai xảy ra đã trở thành nguyên nhân chính triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn (nội dung quan trọng trong tiến trình cải cách tư pháp của Hoa Kỳ). Báo cáo của “Dự án vô tội” (Innocent Project) (một tổ chức phi lợi nhuận tư nhân cung cấp dịch vụ đại diện pháp lý cho bị cáo bị oan, sai) của Mỹ đã chỉ ra: Trong số các vụ án oan đã được giải oan, khắc phục bằng phương pháp xét nghiệm DNA cho thấy, tỷ lệ bị bỏ tù oan do nhận tội sai vượt quá 30%. Trong những năm gần đây, khi các phương tiện truyền thông và các tổ chức xã hội tại Mỹ phanh phui các vụ án oan, sai thì vấn đề nhận tội càng được dư luận quan tâm nhiều hơn [4]. Có nhiều lý do khiến người vô tội buộc phải thú nhận tội lỗi và khai man tội, chẳng hạn như thiếu niềm tin vào hệ thống tư pháp, sợ không thú nhận tội sẽ phải chịu hình phạt nặng hơn... Tuy nhiên, lý do đáng kể nhất là trong quá trình thẩm vấn, nghi can có thể bị ép cung, nhục hình, ép buộc, lừa dối

bởi các sĩ quan cảnh sát hoặc các thủ đoạn không đúng khác trong quá trình thẩm vấn, dẫn đến việc phải thú nhận dưới áp lực nặng nề.

Hệ thống ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn được coi là cách thức trực tiếp và hiệu quả nhất để giải quyết vấn đề này. Việc xây dựng hệ thống ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn chắc chắn sẽ hạn chế các hành vi thiếu chuẩn mực của các sĩ quan cảnh sát, từ đó chuẩn hóa phương pháp và quy trình thẩm vấn. Ngoài ra, triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh không chỉ có thể giúp cảnh sát tập trung vào việc thẩm vấn vụ án mà còn cho phép phát lại bản ghi sau thẩm vấn để “kiểm tra những bất thường” trong vụ án.

Bộ Tư pháp Hoa Kỳ đưa ra quy định mới lần đầu tiên về ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn vào tháng 3/2014. Quy định yêu cầu các cơ quan thực thi pháp luật như Cục Điều tra liên bang (FBI) và Cục Bài trừ Ma túy (DEA) phải thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn các đối tượng đang bị giam giữ. Cơ quan Cảnh sát Tư pháp Hoa Kỳ (United States Marshal Service) cũng phải tuân thủ quy định này trong quá trình thực thi pháp luật của mình.

Cụ thể, quy định này của Bộ Tư pháp Hoa Kỳ được áp dụng cho việc thẩm vấn các đối tượng đang bị tạm giam (tức là trong quá trình thẩm vấn sau khi nghi phạm bị bắt), cơ quan hành pháp phải sử dụng hình thức ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn, và chỉ sử dụng hình thức ghi âm khi không thể thực hiện được ghi hình có âm thanh. Về nguyên tắc, ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh được áp dụng cho tất cả vụ án hình sự liên bang; tuy nhiên có bốn trường hợp ngoại lệ, bao gồm: (1) Người bị thẩm vấn từ chối; (2)

Thiết bị không hoạt động khách quan; (3) Các vụ án liên quan đến an ninh quốc gia, trật tự, an toàn xã hội đòi hỏi phải bí mật; và (4) Những cân nhắc của của cơ quan thực thi pháp luật cho thấy “Không thích hợp để ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh” [4]. Để ngăn các cơ quan thực thi pháp luật sử dụng ngoại lệ cuối cùng như một căn cứ để từ bỏ nghĩa vụ ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh, việc áp dụng ngoại lệ này cần được phê duyệt nghiêm ngặt và chỉ có thể được áp dụng trong một số rất ít vụ án.

Theo tiến trình cải cách tư pháp của Liên bang, nhiều bang đã thúc đẩy cải cách ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn. Hiện tại, có 15 bang ở Hoa Kỳ đã thông qua luật quy định bắt buộc phải ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn nghi phạm; và tòa án của 7 bang khác đã thiết lập các quy tắc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hoạt động thẩm vấn thông qua tiền lệ án. Tuy nhiên, quy định giữa các bang cũng có sự khác nhau. Khi xét đến các yếu tố thực tế về nhân lực và ngân sách, ngoài Alaska, Minnesota, New Jersey và Montana, các bang khác đã không áp dụng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh cho tất cả các vụ án hình sự. Nhìn chung, việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh thường được áp dụng cho các trường hợp trọng tội.

II. Bài học rút ra

Trên cơ sở nghiên cứu quá trình triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung của các quốc gia trên thế giới có thể rút ra được một số bài học sau:

Thứ nhất, đây là xu thế tất yếu trong quá trình hội nhập quốc tế, là tiến bộ trong hoạt động tư pháp. Cùng với tiến trình hội nhập sâu rộng vào đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội quốc tế, việc tham gia và nội luật hóa các quy định pháp lý liên

quan mà Việt Nam đã ký kết hoặc tham gia, trong đó có Công ước chống tra tấn là tất yếu, khách quan. Bên cạnh đó, triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung làm tăng tính khách quan, trung thực của biên bản hỏi cung trong quá trình tố tụng, trực tiếp là hoạt động tranh tụng tại phiên tòa. Bản ghi buổi hỏi cung là căn cứ quan trọng để răn đe người tiến hành tố tụng không được phép làm sai; đồng thời cũng bảo vệ họ trước những lời khai, lời cáo buộc không đúng của bị can, luật sư về hành vi lạm dụng quyền lực, bức cung, mớm cung hay nhục hình. Bên cạnh đó, quá trình ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong buổi hỏi cung ghi lại lời thú tội của bị can sẽ hạn chế tình trạng bị can phản cung, không công nhận giá trị của biên bản hỏi cung. Việc xem xét, đánh giá bản ghi cung cấp cho tòa án căn cứ chính xác để chấp nhận hay phản bác lời phản cung của bị can tại phiên tòa. Ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung cũng giúp hạn chế oan sai bằng cách cung cấp cho tòa án thông tin cần thiết để đánh giá chính xác liệu lời khai của bị cáo có đáng tin cậy và tự nguyện. Tất cả các yếu tố trên sẽ góp phần củng cố uy tín của cơ quan tiến hành tố tụng, gia tăng niềm tin của quần chúng nhân dân và dư luận xã hội vào sự công minh, liêm chính của hệ thống tư pháp.

Thứ hai, quá trình triển khai là cả một lộ trình dài. Hầu hết các quốc gia trên thế giới khi nghiên cứu, triển khai quy định ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung đều phải trải qua một thời gian dài, từ thử nghiệm, chuẩn bị cơ sở vật chất đến tổng kết, đánh giá và luật hóa như: Nhật Bản mất 11 năm (từ năm 2008 đến 2019); Trung Quốc mất 07 năm (từ 2005 đến 2012); Hoa Kỳ mất 11 năm (từ năm 2003 đến 2014). Những kinh nghiệm trong triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung tại các quốc gia trên

thế giới chính là bài học quý báu cho Việt Nam trong tiến trình cải cách tư pháp.

Thứ ba, không phải tất cả các vụ án hình sự đều phải tiến hành ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Các quốc gia không yêu cầu các cơ quan thực thi pháp luật phải thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong mọi vụ việc. Thông thường, việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung thường áp dụng với các vụ án mà khung hình phạt cao nhất là tù chung thân hoặc tử hình hoặc trong một vụ án hình sự nghiêm trọng khác (Nhật Bản, Trung Quốc); hay các vụ trọng tội (Hoa Kỳ); hoặc liên quan đến các tội phạm mà khung hình phạt bị phạt tù từ một năm trở lên và trong đó nạn nhân đã chết vì một hành động phạm tội cố ý; các vụ án được điều tra bởi Công tố viên mà không có sự tham gia của Cảnh sát (Nhật Bản).

Thứ tư, xu thế chung về lâu dài là triển khai ghi hình có âm thanh. Hiện nay, tùy thuộc vào điều kiện kinh tế, cơ sở vật chất mà có thể lựa chọn phương thức ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Tuy nhiên, xét một cách tối ưu, toàn diện, phương thức ghi hình có âm thanh dần trở thành xu thế chung. Nhiều quốc gia đã yêu cầu các cơ quan hành pháp phải sử dụng hình thức ghi hình có âm thanh trong quá trình thẩm vấn, và chỉ sử dụng hình thức ghi âm khi không thể thực hiện được ghi hình có âm thanh.

III. Quá trình triển khai tại Việt Nam

Triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung tại Việt Nam đã được luật hóa trong Bộ Luật Tố tụng hình sự năm 2015 và các văn bản hướng dẫn như: Thông tư liên tịch số 03/2018/TTLT-BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP ngày 01/02/2018 hướng dẫn về trình tự, thủ tục thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong

quá trình điều tra, truy tố, xét xử; Quyết định số 264/QĐ-VKSTC ban hành ngày 21/7/2020 của Viện kiểm sát nhân dân tối cao ban hành quy trình tạm thời kiểm sát việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh của cơ quan có thẩm quyền điều tra; trực tiếp ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can, lấy lời khai trong các giai đoạn khởi tố, điều tra, truy tố. Theo các quy định trên thì việc triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung được áp dụng trên toàn quốc từ thời điểm 01/01/2021. Tuy nhiên, thực tế triển khai hiện nay vẫn còn gặp nhiều khó khăn, thách thức:

Một là, yêu cầu bắt buộc phải ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong mọi vụ án hình sự gây sức ép lớn đối với các cơ quan thực thi pháp luật, đặc biệt là vấn đề lưu trữ dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Với số lượng vụ án hình sự xảy ra trên cả nước dao động từ 80.000 - 100.000 vụ án/01 năm. Nhiều vụ án có số lượng đối tượng đông, thời gian hỏi cung dài. Trong khi, dữ liệu ghi là một thành phần trong hồ sơ vụ án, đòi hỏi thời gian lưu trữ tương ứng với thời gian lưu trữ hồ sơ vụ án. Có những vụ án hồ sơ đòi hỏi lưu trữ trong 50 năm, 70 năm, thậm chí lưu vĩnh viễn. Như vậy, sẽ có một lượng dữ liệu khổng lồ phải lưu trữ trong thời gian dài. Điều đó gây sức ép lớn cho cơ quan thực thi pháp luật khi chưa có hệ thống lưu trữ chuẩn.

Hai là, hệ thống cơ sở vật chất chưa được đầu tư, trang bị đồng bộ, toàn diện. Cơ quan thực thi pháp luật nhiều đơn vị, địa phương chưa được xây dựng phòng hỏi cung có ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Các thiết bị ghi âm hoặc ghi hình cầm tay còn thiếu, chưa được trang bị đầy đủ. Bên cạnh đó, tiêu chuẩn kỹ thuật của một phòng hỏi cung chưa được quy định thống nhất. Việc lưu trữ dữ liệu còn thực

hiện thủ công, chưa có hệ thống máy chủ lưu trữ tập trung, lâu dài dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh.

Ba là, nhiều cán bộ thực thi pháp luật chưa được đào tạo, bồi dưỡng về kỹ thuật ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Việc thực hiện còn theo kinh nghiệm, chưa thống nhất giữa các cơ quan thực thi pháp luật.

IV. Một số đề xuất, kiến nghị

Trên cơ sở đó, để nâng cao hiệu quả triển khai ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung tại Việt Nam trong thời gian tới, bài viết đề xuất, kiến nghị một số nội dung sau:

Một là, nghiên cứu, cân nhắc về đối tượng, loại vụ án buộc phải tiến hành ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Không nên quy định cứng nhắc, yêu cầu bắt buộc mọi vụ án đều phải thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Có thể nghiên cứu kinh nghiệm của nhiều quốc gia trên thế giới đã được trình bày trong nội dung trên. Theo đó, chỉ nên ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh đối với các vụ án rất nghiêm trọng, đặc biệt nghiêm trọng, các vụ án xâm phạm an ninh quốc gia, các vụ án thu hút sự quan tâm lớn của dư luận xã hội. Các vụ án ít nghiêm trọng, đã rõ đối tượng phạm tội có thể không cần phải thực hiện quy định này. Đồng thời, ưu tiên thực hiện ghi hình có âm thanh, chỉ thực hiện ghi âm khi không thể thực hiện được ghi hình có âm thanh.

Hai là, đẩy nhanh tiến trình đầu tư, trang bị cơ sở vật chất. Theo đó, mỗi cơ quan tiến hành tố tụng nên có tối thiểu từ 02 - 03 phòng hỏi cung chuyên dụng. Đồng thời, cần thống nhất về tiêu chuẩn phòng hỏi cung, tiêu chuẩn đối với các phương tiện kỹ thuật. Trên cơ sở tham khảo mô hình triển khai của một số quốc gia trên thế giới, bài viết đưa ra một số tiêu chuẩn của phòng hỏi cung chuyên dụng như sau:

Tiêu chuẩn 1: Khả năng ghi

Thiết bị ghi phải:

- + Sử dụng định dạng ghi âm kỹ thuật số;
- + Chụp ít nhất 24 khung hình mỗi giây;
- + Tương thích với hệ thống phát lại đa năng;
- + Có khả năng để người dùng được ủy quyền biên tập lại bản sao của bằng chứng kỹ thuật số ban đầu;
- + Xuất bản ghi sao tương đương với định dạng gốc;
- + Cho phép sao chép, chia sẻ tập tin theo định dạng nén mà không làm giảm chất lượng tập tin âm thanh, hình ảnh;
- + Có khả năng ghi lại, không có sự can thiệp của người dùng, ít nhất một buổi hỏi cung kéo dài 06 giờ liên tục;
- + Phát lại các bản ghi với chất lượng gốc, không làm mất tính toàn vẹn của tập tin âm thanh, hình ảnh.

Tiêu chuẩn 2: Thiết bị ghi hình

Thiết bị ghi hình phải:

- + Ghi hình màu;
- + Có độ phân giải tối thiểu theo chiều ngang là 452;
- + Được đặt ở vị trí để ghi nhận được đầy đủ tất cả cá nhân trong phòng hỏi cung và ghi nhận được hình ảnh nhận dạng của bị can.

Tiêu chuẩn 3: Thiết bị ghi âm

Thiết bị ghi âm phải:

- + Thực hiện ghi độc lập hoặc đồng thời với video để ghi và lưu trữ;
- + Có vị trí thuận lợi để thu được tiếng nói của các cá nhân trong phòng hỏi cung;
- + Có chất lượng để ghi lại chính xác tất cả giao tiếp bằng lời nói diễn ra trong phòng hỏi cung.

Tiêu chuẩn 4: Dấu/nhãn thời gian (ngày/giờ)

Hệ thống ghi âm phải:

+ Liên tục ghi lại dấu thời gian/ngày, tháng dưới dạng siêu dữ liệu;

+ Có thể định cấu hình quản trị để cho phép hoặc không cho phép hiển thị trực quan dấu/nhãn thời gian này.

Tiêu chuẩn 5: Các vấn đề về trình tự và thủ tục

Các cơ quan thực thi pháp luật cần thiết lập các hướng dẫn hoạt động ghi âm, ghi hình các cuộc hỏi cung theo trình tự, thủ tục được chỉ rõ trong luật. Các hướng dẫn sẽ bao gồm: Trình tự, thủ tục thực hiện ghi âm, ghi hình; lưu trữ an toàn các bản ghi; thủ tục sao lưu, sao chép, chuyển giao bản ghi.

Tiêu chuẩn 6: Khả năng tiếp cận

Dữ liệu ghi âm, ghi hình buổi hỏi cung sẽ được quản lý tập trung trong cơ sở dữ liệu (do một bộ phận chuyên môn chịu trách nhiệm quản lý). Khi cần sao lưu, trích xuất dữ liệu buổi hỏi cung, cơ quan và người có thẩm quyền yêu cầu bộ phận chuyên môn thực hiện sao lưu và chuyển giao theo quy định.

Ba là, chú trọng công tác đào tạo, bồi dưỡng kỹ thuật ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung về cách thức, trình tự, kỹ năng ghi và kỹ năng xử lý các tình huống kỹ thuật phát sinh trong thực tế... Theo đó, các Nhà trường trong Công an nhân dân, Quân đội nhân dân, Viện kiểm sát nhân dân nên phối hợp nghiên cứu, ban hành bộ tài liệu chuẩn về kỹ thuật ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh làm nền tảng lý luận để đào tạo, bồi dưỡng cũng như tham chiếu cho các hoạt động thực tế.

V. Kết luận

Ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung là một xu thế tất yếu trong quá trình hội nhập quốc tế, một điểm sáng trong tiến trình cải cách tư pháp của nhiều

quốc gia nói chung và Việt Nam nói riêng. Để đẩy nhanh tiến độ triển khai, bên cạnh tham khảo kinh nghiệm của các quốc gia trên thế giới, cần căn cứ vào điều kiện, hoàn cảnh của Việt Nam. Trước mắt cần nhanh chóng xây dựng bộ tiêu chuẩn về phòng hỏi cung và các thiết bị ghi âm, ghi hình có âm thanh; chú trọng công tác đào tạo, bồi dưỡng kỹ thuật ghi âm, ghi hình có âm thanh cho cán bộ thực thi pháp luật. Đặc biệt, cần nghiên cứu, cân nhắc về các vụ việc bắt buộc phải tiến hành ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo hướng “chỉ áp dụng với các vụ án từ rất nghiêm trọng trở lên, các vụ án xâm phạm an ninh quốc gia, các vụ án thu hút sự quan tâm của dư luận xã hội” để giảm áp lực cho cơ quan thực thi pháp luật cũng như cơ quan quản lý, lưu trữ hồ sơ nghiệp vụ./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Li Li, He Tian, Yabbin Lv (2019), *Rule of Law in China. A Ten-year Review (2002 - 2012)*, Springer, Singapore, p.85 – 86;
2. Penal Reform International (2006), *Video Recording in Police Custody. Addressing risk factors to prevent torture and ill-treatment*, the European Committee for the Prevention of Torture, Ireland, p.2;
3. Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015;
4. The Justice Project (2019), *Electronic Recording of Custodial Interrogations. A Policy Review*, The Justice Project Education Fund, Washington DC 20005, US;
5. He Tian, Yabin Lv (2021), *The Chinese Path of Rule of Law Construction*, p.174, China Social Sciences Press, China;
6. Sayuri Umeda (2016), *Janpa: 2016 Criminal Justice System Reform*, The Law Library of Congress, Global Legal Research Center, Japan. Nguồn truy cập: <https://stuff.coffeecode.net/www.loc.gov/law/help/criminal-justice-system-reform/japan-criminal-justice-system.pdf>;
7. Song Yinghui, Shi Limei, Yang Xiong, He Ting and Yin Bo (2014), *Use and Development of Information and Communication Technology In Criminal Procedure of China*, Electronic Review of the IAPL, RA:5:1 - 5:3.